

УДК 323.1:(470+571)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/1-58/41-45>

Олександр АЛЕКСЕЙЧЕНКО, канд. політ. наук
ORCID ID: 0000-0002-2325-1289
e-mail: alexeychenko@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

"ЗАМОРОЖЕНІ" КОНФЛІКТИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ ЯК ЗНАРЯДДА РОСІЙСЬКОГО ВПЛИВУ В РЕГІОНІ

Вступ. Розпад СРСР у 1991 р. супроводжувався ескалацією збройного протистояння в країнах пострадянського регіону, де російська влада намагалася зберегти домінування за допомогою такого випробуваного інструменту геополітичного впливу, як управління конфліктами. Будучи неспроможною примирити ворогуючі сторони, РФ зазвичай проводить політику їхнього "заморожування". До такого стану, зокрема, зведено етнополітичні конфлікти в придністровському регіоні Молдови, абхазькому та цхінвальському регіонах Грузії. Щодо України, проти якої РФ розв'язала війну в 2014 р., Кремль прагне "обнулити" її суверенний статус, використовуючи тактику "заморожування" конфлікту з метою наступної декомпозиції Української держави у складі нової імперії.

Методи. Основними методологічними підходами до вивчення "заморожених конфліктів" стали історичний, соціальний і політологічний. Такі підходи дозволили простежити динаміку розвитку конфліктів на пострадянському просторі на різних стадіях.

Результати. У статті досліджуються вплив Російської Федерації на виникнення й ескалацію етнополітичних конфліктів в Азербайджані, Вірменії, Грузії та Молдові, а також причини неспровокованої збройної агресії РФ проти України. Доведено, що головним геополітичним мотивом участі Кремля в так званому "ерегулюванні" етнополітичних конфліктів є прагнення домогтися від провідних держав світу визнання пострадянського простору "сферою особливої відповідальності" Росії. Автор переконаний, що вирішальним чинником спланованих у Кремлі "заморожених конфліктів" є небажання Росії позбутися імперського синдрому.

Висновки. Проведений автором аналіз причин і наслідків "заморожених конфліктів" на пострадянському просторі показав, що попри вагомий внесок США, ЄС і ОБСЄ у врегулювання конфліктів, провідну роль тут прагне відігравати Російська Федерація. Це дозволяє їй суттєво обмежувати євроінтеграційні прагнення пострадянських країн. Утім, врегулювання Карабаського конфлікту між Азербайджаном і Вірменією за активної участі Туреччини, змінило геополітичний баланс сил у регіоні Південного Кавказу та, разом з вірогідною українською перемогою у війні з РФ, може стати на заваді імперським амбіціям Кремля.

Ключові слова: "Заморожені" конфлікти, пострадянський простір, геополітичні інтереси, держави колишнього СРСР, імперський синдром.

Вступ

Після розпаду СРСР у 1991 р. його спадкоємиці – нові незалежні держави – стикнулися з проблемою врегулювання міжетнічних збройних конфліктів. Частина з них, наприклад конфлікт між Чеченською Республікою Ічкерія й центральною владою РФ, чи війни кланів у Таджикистані, вдалося припинити у 1990-х – на початку 2000-х рр. Вірмено-азербайджанський конфлікт у Нагірному Карабасі (офіційний Баку), за допомогою Туреччини, змогли врегулювати у 2021–2023 рр. силовим способом, решту конфліктів – у придністровському регіоні Східної Молдови, абхазькому й південно-осетинському регіонах Грузії – еволюціонували у "заморожені" і вони перетворились на загрозу регіональній і міжнародній безпеці. Щодо російсько-української війни, розв'язаної РФ у 2014 р., її "заморожування" наразі є доволі ймовірним сценарієм. Відтак, вироблення підходів до врегулювання "заморожених конфліктів" стало не лише важливим політичним питанням, але й актуальною науковою проблемою для вчених-міжнародників, конфліктологів і етнополітологів.

Понад 30 років тому, на хвилі розпаду СРСР, що супроводжувався активізацією національно-визвольних рухів пригноблених комуністичною імперією народів, за прихованої, а часом і відвертої військової підтримки Російської Федерації (РФ), з'явилися самопроголошені Абхазька, Нагірно-Карабаська, Південно-Осетинська і Придністровська Молдавська республіки. Жодне із самопроголошених утворень не стало повноцінним суб'єктом міжнародного права, проте саме їх існування стало загрозою національній безпеці та перешкодою у здійсненні проєвропейської зовнішньої політики незалежними Азербайджаном, Вірменією, Грузією і Молдовою. Відомо, що за всіма цими квазідержавними утвореннями стоїть РФ, яка під час Євромайдану і

Революції гідності в Україні, скориставшись поваленням українським народом проросійського режиму Януковича, анексувала Кримський півострів і проголосила так звані Луганську й Донецьку "народні республіки" ("ЛДНР"). Не домігшись міжнародного визнання російського контролю над анексованими й окупованими українськими територіями, 24 лютого 2022 р. Кремль розпочав так звану "спеціальну військову операцію" в Україні, головною метою якої є знищення суверенної держави. У випадку неможливості ліквідації Української держави розглядається вже традиційний для поведінки РФ на пострадянському просторі сценарій – "заморожування" конфлікту в Україні. Що означатиме неможливість вступу України до НАТО і ЄС, а отже – відкладення на невизначений час реалізації євроатлантичного курсу офіційного Києва.

Метою нашої статті є з'ясування глибинних причин агресивної поведінки Росії на пострадянському просторі, оскільки стратегічна мета російської зовнішньої політики на терені колишнього СРСР залишається незмінною – зберегти контроль над усіма колишніми радянськими республіками.

Методи

Необхідною та важливою передумовою повного й об'єктивного висвітлення причин і наслідків "заморожених конфліктів" є використання сучасного методологічного інструментарію дослідження. Основними методологічними підходами до вивчення "заморожених конфліктів" стали історичний, соціальний і політологічний. Саме останній із підходів розглядає "заморожений конфлікт" у площині політизації етнічності, що приводить до винесення системних конфліктних процесів на рівень етнічного протистояння. Такий підхід дозволив нам простежити динаміку розвитку етнополітичних конфліктів на пострадянському просторі на різних стадіях.

© Олександр Алексєйченко, 2024

Огляд літератури. Дослідженню проблеми врегулювання "заморожених конфліктів" на пострадянському просторі приділяють пильну увагу як вітчизняні (Перепелиця, 2003; Перепелиця, 2004; Шелест, 2009; Дорошко, Пліс, 2023), так і зарубіжні науковці (Herzig, 1999; Lynch, 2000). Їхні публікації присвячені вивченню причин і наслідків конфліктів на території колишніх радянських республік, ролі провідних геополітичних гравців у регіоні, деякі автори аналізують окремі аспекти конфліктів (етнічні питання, історію розвитку, військові й політичні компоненти тощо).

Теоретичний і прикладний аспекти врегулювання конфліктів на пострадянському просторі стали предметом аналізу ряду дисертаційних досліджень українських політологів. Важливим внеском у розуміння природи та особливостей етнополітичних конфліктів на пострадянському просторі стала дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук А. Кіссе "Політико-правові засади управління етнічним конфліктом" (Кіссе, 2006). Її автор ґрунтовно аналізує основні концепції етнічного конфлікту і на цій підставі визначає методологічні засади вивчення етнічних конфліктів у сучасному світі. Аналізуючи причини та стадії розвитку етнічних конфліктів, автор розкриває механізми та форми ескалації конфлікту, методи, чинники та види переговорів щодо його врегулювання. У контексті науки етнополітології А. Кіссе проаналізовано основні сценарії розвитку етнічних конфліктів у посттоталітарних країнах, визначено основні умови та складові постконфліктної відбудови, показано роль превентивної дипломатії, а також неурядових організацій у розв'язанні етнічних конфліктів (Кіссе, 2006).

У науковій монографії Г. Перепелиці "Конфлікти в посткомуністичній Європі" (2003), яка охоплює широке коло теоретичних питань, пов'язаних із розвідкою джерел і витоків напруженості, представлено ґрунтовний аналіз причин та особливостей конфліктів, уміщено значний фактологічний матеріал, що дозволяє детально реконструювати перебіг подій, зокрема на пострадянському просторі: в Абхазії, Нагірному Карабасі, Південній Осетії, Придністров'ї, Чечні тощо. Також виокремлено місце конфліктів у контексті проблем загальноєвропейської безпеки й окреслено нові загрози регіональної стабільності. Подано порівняльний аналіз балканських подій і конфліктів на пострадянському просторі, визначено рівні активності міжнародних структур для відновлення миру: від місії спостерігачів і посередництва до присутності військових підрозділів (Перепелиця, 2003). В іншій науковій розвідці Г. Перепелиці щодо "заморожених конфліктів" на пострадянському просторі дослідник визначає деструктивну роль Росії у процесі їхнього врегулювання, позаяк, на думку автора, Кремль дбає не про вирішення проблеми, а про інтеграцію пострадянських республік під зверхністю Москви (Перепелиця, 2004).

Українська дослідниця Г. Шелест, яка вивчає причини й наслідки "заморожених" конфліктів на терені країн-членів ОДЕР-ГУАМ у контексті безпеки Чорноморсько-Каспійського регіону (Шелест, 2009) і вплив цих конфліктів на національну безпеку України, також зосереджує свою увагу на з'ясуванні впливу Росії у зоні "заморожених конфліктів". Вона визначає чотири основні чинники, які змушують владу РФ активізувати свої зусилля із врегулювання конфліктів задля недопущення впливу Заходу на країни пострадянського простору, а саме: розширення НАТО на схід; розвиток альтернативних шляхів енергопостачання; "кольорові" революції у Грузії та Україні; проголошення незалежності Косова (Шелест, 2009).

Попри важливість даних праць для дослідження "заморожених конфліктів", вони не повною мірою здатні прояснити причини сепаратизму в нових незалежних державах і роль в його ескалації Росії. Адже причини походження більшості етнополітичних конфліктів на пострадянському просторі, на нашу думку, слід шукати не у площині міжнаціональної ворожнечі сусідніх народів, а в особливостях процесу формування державних територій колишніх радянських республік більшовицьким тоталітарним режимом, в основу якого було покладено принцип "розділяй і володарюй!".

Результати

Дбаючи про непорушність Союзу за будь-яких історичних обставин і катаклізмів, комуністична влада у Кремлі розділяла цілісні в минулому етноси між кількома національно-державними формуваннями. Така доля, зокрема, спіткала вірмен, які маючи більшість у складі населення Нагірного Карабаху, опинилися, у результаті національно-територіального розмежування 1920-х рр., у складі Азербайджанської РСР. Там, де цей принцип застосувати було неможливо, у дію вступали імперські закони асиміляції населення, що спочатку в Російській імперії, а потім і в Радянському Союзі набув форми перемішування народів різних етносів у національних республіках з наголосом на створенні більшості у складі російського і російськомовного населення без чіткої самоідентифікації (сама ця обставина зіграла вирішальну роль у відокремленні Придністровського регіону від Молдови, а також використовується для реалізації кремлівського проекту "Новоросія" на південно-сході України).

Більшовицька політика асиміляції мала нівелювати вимушене створення російськими більшовиками квазі-державних утворень у формі радянських соціалістичних республік із обов'язковим виділенням титульної нації, однак привела зрештою (цього не могли передбачити комуністичні вожді) до усвідомлення комуністичною верхівкою союзних республік своїх корпоративних інтересів, які не в усьому збігалися з пріоритетами Кремля. Утримувати в покорі населення національних країн колишньої Російської імперії був здатен лише тоталітарний політичний режим. Щойно захиталися його "основи", на зразок вилучення з тексту радянської конституції статті про "комуністичну партію як ядро політичної системи", радянський Кремль уже не міг усупереч логіці історії, що поставила на порядок денний питання ліквідації решток світової колоніальної системи, утримувати силою у "добровільно" створеному Союзі національні республіки. Усе, що йому вдалося утримати в орбіті свого впливу, наразі являє собою самопроголошені "держави" на зразок Придністровської Молдавської республіки (ПМР) та інших не визнаних світовим співтовариством сепаратистських утворень.

Позаяк історія не знає прикладу вічних імперій, розпався й комуністичний СРСР, але його розпад супроводжувався не лише проголошенням нових незалежних держав та їх міжнародним визнанням, а й консервацією на тривалий період сепаратистських утворень, за підтримки яких і розпочалася нова фаза "збирання історичних російських земель" у майбутньому третьому варіанті Російської імперії. При цьому влада РФ цілковито знехтувала досвідом будівничих СРСР і, всупереч основним тенденціям розвитку світу у XXI ст., плекає плани будівництва нової імперії.

Головною причиною такої лінії поведінки Росії стало небажання й нездатність її керівництва жити у світі, в якому відсутній поділ на "історичні" і "неісторичні" народи, суб'єктів та об'єктів міжнародних відносин

тощо. Опинившись у когорті другорядних "акторів" міжнародної політики на початку 1990-х, російська політична еліта прагнула реваншу. Його уособленням став вихованець радянського КДБ, чинний президент РФ В. Путін. За його керівництва Росія не лише зміцнила свій вплив (військовий, політичний, економічний, інформаційний) у самопроголошених "державках" на пострадянському просторі, але й вдалася до руйнації світових правил гри, зафіксованих у Статуті ООН, Гельсінкському акті, інших міжнародних документах, розв'язавши у 2008 р. війну в Грузії й розпочавши у 2014 р. війну проти України.

Вкидаючи у світовий інформаційний простір дезінформацію про те, що лише завдяки російським більшовикам на політичній карті світу постали такі держави, як Україна, Молдова, Казахстан тощо, Кремль умисно ігнорує тисячолітні державотворчі традиції народів колишнього СРСР, користаючись банальним незнанням історії цих народів пересічними громадянами "цивілізованих" країн і російським та "російськомовним" населенням пострадянських держав. Мета цих інсинуацій – реалізація проекту з відтворення Російської імперії. Задля цього Кремль охоче використовує "п'яту колону" – російське або зрусифіковане місцеве населення колишніх республік СРСР, потенціал, що дістався йому як спадок асиміляційної політики російської та радянської імперій. Якщо кількість росіян і російськомовних є недостатньою для підживлення сепаратистських настроїв у країні, що прагне вийти з-під впливу РФ, інструментом впливу стає інститут російського громадянства, яке надається всім охочим "насолити" своїй історичній батьківщині, як це мало місце в Абхазії й Цхінвальському регіоні Грузії, молдавському Придністров'ї, українському Криму. Натомість корінний етнос примусово витісняється з історичної батьківщини, а кремлівська пропагандистська машина поширює дезінформацію про так звані "Новоросії", "Кримнаші" тощо, які буцімто ніколи не входили до складу сучасних Грузії, України і т. п., а відтак мають бути повернені Росії.

Якщо вищезазначені аргументи не спрацьовують, Росія вдається до крайнього засобу – військової інтервенції. Приміром, Придністров'я було відторгнене від Молдови внаслідок прямої участі на боці тираспольських сепаратистів військових 14-тої армії РФ генерала О. Лебеда, який під час гострої фази конфлікту в червні 1992 р. заявив молдовській владі: "Якщо вони не припинять, то він буде снідати в Придністров'ї, обідати в Кишиневі, а вечеряти в Бухаресті" (Про технологію..., 2015). За прямого втручання російських військових підрозділів, дислокованих у Грузії, остання у 1992–93 рр. утратила контроль над своїми колишніми автономіями в Абхазії й Південній Осетії.

Для дестабілізації ситуації в Україні російська влада вдалася до використання засобів, апробованих сталінським режимом для окупації країн Центрально-Східної Європи після Другої світової війни. Технологія, що наразі отримала назву "гібридної" війни й була використана Росією для окупації частини українського Донбасу, фактично копіює дії СРСР у Центрально-Східній Європі у другій половині 1940-х років. На цьому, зокрема, наголошує відома західна дослідниця радянського тоталітаризму Енн Еплблом: "У мене було дуже дивне відчуття..., коли я спостерігала за окупацією східної України. Я побачила, як це було: вони висилали передові загони... російських офіцерів спецслужб до різних місць. Там вони роздавали зброю, намагалися завербувати, чи навести на свої справи кримінальних злочинців, чи інші групи незадоволених, вони негайно

зайнялися побудовою ідеології псевдодержави, і це було практично так само, як поводитися НКВС у Польщі в 1945 році" (Кремль використовує..., 2015). Ця подібність ніскільки не дивує Е. Еплблом, адже "їдеться не стільки про історичні паралелі, скільки про історичну тяглість, спадкоємність між радянськими і нинішніми російськими спецслужбами", – резюмує вчена (Кремль використовує..., 2015).

Те, що для західних дослідників стає відкриттям, для українських істориків, що фахово вивчають специфіку "утвердження" радянської влади в Україні й інших колишніх республіках СРСР у 1917–21 рр., окупація Росією Абхазії, Південної Осетії й частини українського Донбасу надто вже нагадує аналогічні дії російських більшовиків у зазначений період. Не маючи змоги опанувати Україну й інші національні окраїни колишньої Російської імперії, спираючись на підтримку широких верств населення, російські більшовики інспірували повстання місцевих комуністів, освячене рішеннями нелегітимних органів "народної" влади, і відправляли на допомогу "повстанцям" загони Червоної армії, слідом за якими прибували маріонеткові "національні" уряди, сформовані комуністичним Кремлем. У такий спосіб радянська Росія ліквідувала незалежну державність посталих у результаті Першої світової війни України, Грузії, Вірменії, Азербайджану, Білорусі тощо.

Цей історичний екскурс дає нам підстави вважати, що природа і суть російського імперіалізму лишилися незмінними. Як і понад 100 років тому, війна Росії проти України, на думку українського конфліктолога Г. Перепелиці, "проводилась у формі воєнної окупації (Криму. – Авт.), а потім... її завданням стало здійснення фактичної воєнної інтервенції на територію Донбасу" (Час вимагає визначеності, 2015).

Звісно, не в усьому, що стосується тактики поширення свого впливу, Росія повторюється. Наприклад, суто російським винаходом постбіполярної доби історії стала практика надання миротворчих послуг сторонам конфлікту країною – фактичним ініціатором і учасником конфлікту, під виглядом уведення в зону конфлікту миротворчого контингенту. Присутність миротворчих сил РФ у зоні конфліктів лише посприяла "заморожуванню" на невизначений період ситуації в Придністров'ї, колишніх грузинських автономіях в Абхазії й Південній Осетії.

Доповнює новітній арсенал засобів російського впливу у зоні "заморожених" конфліктів практика нав'язування сторонам протистояння послуг дипломатичного посередництва Кремля. "Досвід" російського посередництва у форматі "5+2" у Придністров'ї або співголювання Росії у роботі Мінської групи з урегулювання конфлікту в Нагірному Карабасі, наслідком чого стали імітація активних дій або умисне гальмування переговорного процесу, що завело переговори у глухий кут, переконує нас у справжніх намірах Кремля. Вони ж, як відомо, полягають у збереженні свого впливу та недопущенні приєднання до європейської спільноти народів колишніх радянських республік.

Утім, результати врегулювання Карабаського конфлікту, коли Азербайджан, значно посилюючи оборонний потенціал і заручившись підтримкою Туреччини – держави-члена НАТО, зміг у силовий спосіб повернути контроль над своїми міжнародно-визнаними територіями, окупованими на початку 1990-х років у Першій карабаській війні, переконують нас у тому, що російське геополітичне панування на пострадянському просторі наразі поставлене під сумнів. Це показує досвід повернення Азербайджаном контролю над тимчасово окупованими територіями під час Другої карабаської війни.

Відомо, що у "замороженому" стані Карабаський конфлікт перебував до осені 2020 р., коли під час 44-денної війни Азербайджан відновив контроль над більшістю окупованих територій, що станом на початок 1990-х років становили 20 % його державної території. Війна закінчилася нав'язаною Росією угодою про припинення вогню 9 листопада 2020 р., що дозволило Москві розгорнути 2 тис. російських миротворців у регіоні, закріпивши свій вплив у ролі так званого "миротворця", не зважаючи на те, що конфлікт усе ж залишався невирішеним.

Однак, як уважають вітчизняні дослідники М. Дорошко і А. Пліс, саме друга Карабаська війна стала початком кінця російського імперського впливу в регіоні Південного Кавказу, адже політика невтручання РФ у конфлікт в Нагірному Карабасі змусила Вірменію, яка історично була одним із найвірніших сателітів Кремля, переглянути свою залежність від Москви (Дорошко, Пліс, 2023). Туреччина повернула собі втрачену роль основного військового союзника для Азербайджану, замінивши Росію як провідного постачальника зброї, а обраний після Оксамитової революції 2018 р. новий прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян вибрав політику нейтралізації відносин з Російською Федерацією, віддаючи перевагу демократичним цінностям і налагодженню відносин із Заходом. Саме широкомасштабна агресія Росії проти України, що розпочалась 24 лютого 2022 р., кардинально змінила геополітичний ландшафт у регіоні, оскільки реакція Росії щодо суверенної політики колишніх союзних республік виявилась доволі обурливою. Для держав Південного Кавказу такі кроки стали серйозним сигналом для питання безпеки й територіальної цілісності їх держав. Єреван усвідомив, що статус-кво більше не є дієздатним, і це фактично стало точкою перелому для Вірменії в диверсифікації та пошуку таких нових партнерів, як Індія, ЄС і навіть Іран. Баку ж й надалі намагається балансувати між Росією та Туреччиною, однак геоелектронічні наслідки російської агресії проти України також вплинули на сприйняття Росії як стратегічного партнера, що призвело до все більшої переорієнтації в її зовнішньому векторі (Дорошко, Пліс, 2023).

Головна мета Росії в регіоні полягала в тому, щоб позиціонувати себе як домінуючого військового гравця в галузі безпеки, економіки, енергетики і не допустити проникнення західних потуг, таких як США і ЄС до її кордонів. Із розгортанням двох тисяч російських миротворців у Карабасі у листопаді 2020 р. Росія мала війська у всіх трьох країнах Південного Кавказу. Водночас, російсько-українська війна, гаряча фаза якої розпочалась широкомасштабним вторгненням РФ 24 лютого 2022 р., стала каталізатором мирних переговорів між Вірменією та Азербайджаном, адже уряд Єревану почав більше схилитись до політики примирення з Азербайджаном і навіть Туреччиною, розуміючи, що на союзницьку підтримку від Росії проти озброєного турецькою та ізраїльською зброєю Азербайджану не слід покладатися. Як для вірменської еліти, так і для ширшого населення, події в Нагірному Карабасі, які вони розглядають як не що інше, як етнічні чистки, зруйнували ідею Росії як гаранта безпеки: ідею, яка була спільною ідеологією принаймні з початку XIX ст., навіть ставши частиною вірменської національної ідентичності.

Окрім території Нагірного Карабаху предметом вірмено-азербайджанських суперечок є й Лачинський коридор, що проходить через Лачинський район Азербайджану, який з'єднує Верхній Карабах із Вірменією на заході, та Нагірним Карабахом на сході. Цей коридор пролягає через район Лачин, який до війни 2020 р. контролювався Вірменією, будучи єдиною дорогою, яка

забезпечувала доступ населення Нагірного Карабаху до товарів і послуг першої необхідності, включаючи гуманітарну допомогу, чим і користувався Азербайджан у періоди блокади коридору. Таке становище призвело не лише до безпекової напруги в регіоні, а й до погіршення гуманітарної ситуації, що провокувало ескалацію між сторонами. Змінився й підхід сторін до вирішення конфлікту. Найкраще таку зміну ілюструє саме Вірменія, яка, спостерігаючи за міжнародною реакцією Заходу на російську агресію, вирішила мирно погодитись на умови Азербайджану, під час так званої "антитерористичної операції" у Нагірному Карабасі, про проведення якої оголосило Міністерство оборони Азербайджану 19 вересня 2023 р. Одноденна війна 19–20 вересня 2023 р. змінила геополітичний ландшафт у регіоні. М. Дорошко і А. Пліс уважають, що, "можливо, контрінтуїтивно, втрата Нагірного Карабаху переконала Єреван у тому, що вирішення конфлікту з Азербайджаном та Туреччиною є більш актуальним, ніж будь-коли. Така мирна риторика стикається з деякою внутрішньою опозицією, але більшість вірменської еліти вважає, що це єдиний варіант. Будь-яка інша позиція просто призведе до нової ескалації та ще однієї поразки вірменської сторони" (Дорошко, & Пліс, 2023).

Одноденна військова кампанія Азербайджану проведена слідом за багатомісячньою блокадою Лачинського коридору, мала приголомшливий успіх. Оскільки прем'єр-міністр Вірменії і так званий союзник Вірменії – Росія відмовилися заступитися за самопроголошену Нагірно-Карабаську республіку (НКР, Арцах), її президент Самвел Шахраманян оголосив про ліквідацію Республіки та погодився на умови Азербайджану: виведення миротворчих підрозділів і військовослужбовців збройних сил Вірменії, розформування збройних формувань Нагірно-Карабаської Республіки та юридичне припинення існування держави з 1 січня 2024 р. Попри очікування, утрата Нагірного Карабаху не привела до падіння уряду Нікола Пашиняна. Натомість це посилює антимосковський опір Вірменії й допомогло сформувати консенсус щодо того, що продовження альянсу з Росією неможливе. Розпад НКР спричинив масову еміграцію етнічних вірмен, що суттєво змінює геополітичний ландшафт у регіоні Південного Кавказу.

Внаслідок "розморожування" і наступного врегулювання карабаського конфлікту відбулась також зміна регіонального балансу сил між Росією та Туреччиною, між регіональними державами і зовнішніми силами. Туреччина, що суттєво зміцнила свої позиції в регіоні Південного Кавказу, стала викликом російському домінуванню. А вже після того, як Азербайджан завдав останнього удару по Нагірному Карабаху, що, фактично, підсилює роль Туреччини на арені геополітичної боротьби за вплив на Південному Кавказі, слід згадати й про турецько-вірменське зближення.

Сторони, у кулуарах формату 3+3 в Тегерані за участю Ірану й Туреччини, 23 жовтня 2023 р. провели зустріч міністрів закордонних справ Туреччини та Вірменії, що дозволяє сподіватись на те, що посткарабаський період стане початком нормалізації турецько-вірменських відносин. Такий успіх сприятиме зростанню регіональної ролі Туреччини "як балансира щодо Росії; як воріт до Заходу і транспортного коридору важливих енергоресурсів, постачання яких стало пріоритетним на світовому порядку денному в зв'язку з російською агресією проти України (In the absence, б.д.).

Дискусія і висновки

Отже, врегулювання нагірнокарабаського конфлікту показало, що прагнення РФ залишитись одноосібним геополітичним лідером у регіоні Південного Кавказу,

наштовхнулось на опір регіональних і позарегіональних сил. Цей приклад, безсумнівно, надихне політичні еліти решти пострадянських держав, на території яких усе залишаються неврегульованими "заморожені" конфлікти, наслідувати приклад Азербайджану. Ба більше, врегулювання "заморожених конфліктів" у Грузії й Молдові разом з перемогою України у війні з РФ стануть потенційною загрозою не лише одноосібній владі Путіна в Росії, але і його колегам із "клубу авторитарних лідерів" на пострадянському просторі. Адже саме вони консервують політичну й економічну відсталість своїх країн і відтермінують на невизначений час ліквідацію рудиментів радянського тоталітаризму. Відмова від цього спадку, як показує досвід Польщі, Чехії, Словаччини, країн Балтії, є ключем до економічного процвітання, демократії та створення спільного євроатлантичного простору безпеки.

Список використаних джерел

- Дорошко, М., & Пліс, А. (2023). Геополітичні трансформації на Південному Кавказі в умовах російсько-української війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*, 2 (58), 34–41. <https://intern.bulletin.knu.ua/article/view/1626/2264>
- Кремль використовує на Донбасі ті самі методи, що у Східній Європі 70 років тому – Епллбом. (2015). *Радіо Свобода*. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26797079.html>
- Перепелиця, Г. М. (2003). *Конфлікти в посткомуністичній Європі*. НІСД.
- Перепелиця, Г. (2004). Ретроспективний аналіз ролі внутрішніх конфліктів у посткомуністичній Європі. *Історичний журнал*, 5, 3–16.
- Про технологію "підпалу" конфліктів. (2015, 13 січня). *День*, 1.
- Час вимагає визначеності. (2015, 15 січня). *День*.
- Шелест, Г. В. (2009). Російсько-грузинський конфлікт і його наслідки для енергетики та безпеки в Чорноморсько-Каспійському регіоні, Central Asia and the Caucasus. *Journal of Social and Political Studies*, 4–5, 58–59.

- Herzig, E. (1999). *The new Caucasus: Armenia, Azerbaijan a. Georgia*. Pinter.
- In the absence of Georgia, the 3 + 3 meeting in Tehran was again incomplete*. (6. д.). commonspace.eu. <https://www.commonspace.eu/news/absence-georgia-3-3-meeting-tehran-was-again-incomplete>
- Kisse, A. I. (2006). *Політико-правові засади управління етнічним конфліктом* [Неопубл. дис. д-ра політ. наук]. Інститут держави і права ім. В. Корещького.
- Lynch, D. (2000). *Russian peacekeeping strategies in the CIS: The cases of Moldova, Georgia a. Tajikistan*. Eurasia Programme.

References

- About the technology of "igniting" conflicts. (2015, January 13). Day.
- Doroshko, M., & Plis, A. (2023). Geopolitical transformations in the South Caucasus in the conditions of the Russian-Ukrainian war. *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. International relations*, 2(58), 34–41.
- In the absence of Georgia, the 3 + 3 meeting in Tehran was again incomplete*. (n. d.). commonspace.eu. <https://www.commonspace.eu/news/absence-georgia-3-3-meeting-tehran-was-again-incomplete>
- Herzig, E. (1999). *The new Caucasus: Armenia, Azerbaijan a. Georgia*. Pinter.
- Kisse, A. I. (2006). *Political and legal principles of ethnic conflict management* (Publication No. 23.00.05) [Unpublished doctoral dissertation]. Institute of State and Law named after In. Koretsky's.
- Lynch, D. (2000). *Russian peacekeeping strategies in the CIS: The cases of Moldova, Georgia a. Tajikistan*. Eurasia Program.
- Perepelitsa, H. M. (2003). *Conflicts in post-communist Europe*. NISD [in Ukrainian]
- Perepelitsa, G. (2004). Retrospective analysis of the role of internal conflicts in post-communist Europe. *Historical Journal*, 5, 3–16.
- Shelest, G. V. (2009). Russian-Georgian conflict and its consequences for energy and security in the Black Sea-Caspian region, Central Asia and the Caucasus. *Journal of Social and Political Studies*, 4–5, 58–59.
- Time demands certainty. (2015, January 15). Day.
- The Kremlin uses the same methods in Donbas as in Eastern Europe 70 years ago – Applebom*, RFE/RL. (2015). Radiosvoboda. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26797079.html>
- Отримано редакцією журналу / Received: 01.09.24
Прорецензовано / Revised: 10.10.24
Схвалено до друку / Accepted: 29.10.24

Oleksander ALIEKSIEJCHENKO, PhD (Polit.)
ORCID ID: 0000-0002-2325-1289
e-mail: alexeychenko@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

"FROZEN" CONFLICTS IN THE POST-SOVIET AREA AS A TOOL OF RUSSIAN INFLUENCE IN THE REGION

Background. *The collapse of the USSR in 1991 was accompanied by an escalation of armed conflict in the countries of the post-Soviet region, where the Russian authorities tried to maintain dominance with the help of such a proven tool of geopolitical influence as conflict management. Being unable to reconcile the warring parties, the Russian Federation usually pursues a policy of "freezing" them. Ethnopolitical conflicts in the Transnistrian region of Moldova, the Abkhaz and Tskhinvali regions of Georgia have been brought to such a state, in particular. Regarding Ukraine, against which the Russian Federation launched a war in 2014, the Kremlin seeks to "reset" its sovereign status, using tactics of "freezing" the conflict with the aim of further decomposition of the Ukrainian state into a new empire.*

Methods. *The main methodological approaches to the study of "frozen conflicts" are historical, social and political. Such approaches made it possible to trace the dynamics of the development of conflicts in the post-Soviet space at various stages.*

Results. *The article examines the influence of the Russian Federation on the emergence and escalation of ethnopolitical conflicts in Azerbaijan, Armenia, Georgia and Moldova, as well as the reasons for the unprovoked armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. It has been proven that the main geopolitical motive for the Kremlin's participation in the so-called "settlement" of ethnopolitical conflicts is the desire to get the world's leading states to recognize the post-Soviet space as Russia's "sphere of special responsibility." The author is convinced that the decisive factor in the "frozen conflicts" planned by the Kremlin is Russia's reluctance to get rid of the imperial syndrome.*

Conclusions. *The author's analysis of the causes and consequences of "frozen conflicts" in the post-Soviet space showed that despite the significant contribution of the USA, the EU and the OSCE to conflict resolution, the Russian Federation seeks to play a leading role here. This allows it to significantly limit the European integration aspirations of the post-Soviet countries. However, the settlement of the Karabakh conflict between Azerbaijan and Armenia with the active participation of Turkey has changed the geopolitical balance of forces in the South Caucasus region and, together with a probable Ukrainian victory in the war with the Russian Federation, may stand in the way of the Kremlin's imperial ambitions.*

Keywords: "Frozen" conflicts, post-Soviet space, geopolitical interests, states of the former USSR, imperial syndrome

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішеннях про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.